

ЦИНШЪ ХУАНДИ – ПЪРВИЯТ КИТАЙСКИ ИМПЕРАТОР

Към средата на 1 хил. пр. Хр. в древнокитайската история започва епохата на Джангуо [] (5 – 3 в. пр. Хр.), в превод – „Воюващи царства“. Това е наименование на исторически период, обхващащ последните векове на епохата Източна Джоу [] Периодът Джангуо непосредствено предшества първата императорска династия Цин [] и се характеризира с постоянна борба за хегемония на седем големи царства в Китай, а именно: царство Ци [] царство Чу [] царство Йен [] царство Хан [] царство Джоу [] царство Уей [] и царство Цин [] Въпреки постоянните военни конфликти, през периода Джангуо процъфтяват занаятите и търговията, наблюдава се подем в областта на философията¹, астрономията и медицината.

Ожесточените войни на царствата в крайна сметка довеждат до издигането на най-силното във военно отношение царство Цин. То е с благоприятно географско положение, защитено с естествени граници, разположено е в плодородния басейн на р. Вейхъ и се отличава с богатство и разнообразие на природните ресурси. Река Хуанхъ [] Жълтата река) и планинските хребети го защитават от нападенията на съседните царства от изток и му дават възможност за настъпление както към царствата от средното течение на Хуанхъ, така и към пограничните царства. Но причините за нарасналото могъщество на царство Цин не се крият само в неговото географско положение, а в политическите, административни, икономически и военни реформи на Шан Ян [] Въпреки, че Шан Ян бива убит, неговите реформи остават в сила, и най-важна се оказва военната – бронзовото оръжие се заменя с желязно, а колесницата – с конница. Царство Цин се оказва в състояние да победи и обедини всички останали царства, сваля династия Джоу и така започва нов период в историята на Древен Китай – династия Цин, първата

императорска династия. От тогава идва и днешното име на Китай – Джунгуо []². (Беливанова, курс лекции, непубл.)

През 238 г. пр. Хр. начело на престола на царство Цин се възкачва млад владетел на име Ин Чжън. Тъй като по това време е едва на тринадесет години, до пълнолетието му управлява първият съветник – Лю Бувей. Ин Чжън приема нова титла на висшата върховна власт – император ([] хуанди)³ и нарича себе си Циншъ хуанди ([])⁴ като разпорежда да бъде почитан като император-бог. Столица на династия Цин става гр. Сиенян (близо до съвременния гр. Сиан).

Завоевателската политика на династия Цин не приключва с основаването на династията и обединяването на воюващите царства, а напротив: военната експанзия и колонизирането продължават най-вече на юг и на север. В същото време на север с поразителна бързина се укрепва мощният племенен съюз на сюнну⁵, чиито набези в Китай са съпроводени с огромни опустошения и вземане на пленници. Циншъ хуанди се изправя срещу тях с армията си и успява да ги отблъсне отвъд р. Хуанхъ. Под властта на империя Цин се оказват огромни територии, обхващащи крайно разнородни по етнически състав земи и народи, което се оказва пагубно за империята му по-късно. Циншъ хуанди създава държава почти с размерите на днешен Китай, която може да се равнява с Великата Римска империя по територия и могъщество. За да осигури безопасността на границите си на север през 215 г. пр. Хр., новият император заповядва да се изгради грандиозно фортификационно съоръжение, съединявайки и разширявайки значително отбранителните укрепления, издигнати в предишни времена от царствата за защита от номадите. Това съоръжение по-късно става известно като Великата китайска стена [] и окончателно завършено през 213 г. пр. Хр. Броят на жертвите по време на изграждането на стената при династия Цин надминава 400 000. По-късно, по времето на дин. Мин (1368 – 1644 г.), Китайската стена бива реставрирана и достроена във вида, в който е запазена и до днес.

Император Циншъ хуанди продължава реформите на Шан Ян и създава силна и централизирана империя, начело с пълновластен монарх. Прави редица реформи, които спомагат за икономическото, политическото и културно единство на страната и въпреки че до нас е достигнал доста незначителен материал, той позволява да се очертаят основните направления на реформаторската политика на Циншъ

хуанди. За начало, през 221 г. пр. Хр. той премахва законите на отделните царства и създава нови, еднакви за цялата империя. Централните административни органи биват разделени на няколко големи ведомства: военно, съдебно, финансово, върховна прокуратура и др. Към изискванията за централизирано управление спада и грамотността на държавните служители, поради което възниква необходимостта от уеднаквяването на писмените знаци. То се осъществява най-вече по инициатива на съветника Ли Съ. Така се слага началото на унифицирането на писмеността, която започва да се отдалечава все повече от говоримата реч и от местните диалекти, а йероглифите стават все по-прострени. Запазените до днес надписи върху бронзови съдове, каменни барабани, бамбукови пластинки и др. от този период, намерени на различни места на територията на Китай, свидетелстват за съществена разлика в начина на изписване на йероглифите. Три високопоставени лица, начело с Ли Съ, се заемат с опростяването на използваната от царство Цин дотогава официална писменост даджуан и създават нова – сяоджуан⁶. (Переломов 1962)

Циншъ хуанди въвежда единна система за измерване, единна парична и административна система, премахва наследствените владения и земите стават държавни. Функцията на разменна единица започват да изпълняват два вида монети: златни монети – и (висша валута) и медни монети – банлян (низша валута). Всички останали разплащателни средства като мидени черупки, раковини, сребърни монети и др. биват иззети. Законодателната и чиновническата системи също се унифицират. В страната се въвежда строга наказателна система, установява се терор и всеки, който изкаже недоволство, бива наказван заедно с целия си род. Така броят на императорските роби рязко нараства. Империята е разделена на 36 териториално-административни области (дзюн), без да се вземат под внимание старите политически и етнически граници. Въвежда се изключително тежък поземлен данък за земеделците, който възлиза на две трети от дохода им. Започва осъществяването и на грандиозен иригационен проект, а именно „Великия канал“, който свързва басейна на р. Яндзъ ████████⁷ със западните реки до Кантон. Той е с дължина 1801 км. и по него следва да бъдат снабдявани с храна и боеприпаси войсковите части на юг. (Переломов 1962; Уолтърс 1995, 31-40)

През 213 год. пр. Хр. по нареждане на Циншъ хуанди биват събрани и изгорени всички книги, които не са свързани с точните науки. Повече от петстотин китайски учени са екзекутирани заради обвинения в нелоялност към императора. Хиляди конфуцианци биват заровени живи в земята заради убежденията си. Конфуцианската идеология се оказва застрашителна за новия император, защото е затворена, консервативна и се придържа към старите норми. Един от принципите на Конфуций гласи: „Преповтарям, но не съчинявам, доверявам се на древността и я обичам“. От историческа гледна точка унищожаването на конфуцианската литература способства за укрепването на централизираното управление на империята и за внедряването на единно законодателство. Императорът забранява да се четат книги, освен тясно практическите – свързани със земеделието, медицината, гадаенето, астрономията (Беливанова, непубл.).

През 212 г. пр. Хр. политиката на Циншъ хуанди започва да придобива все по-деспотичен характер – императорът спира да се съветва с приближените си помощници и не се доверява на никого. Той не се задържал в един дворец за дълъг период от време, а постоянно се местел от едно място на друго, без да предупреждава никого. На територия в радиус от 200 км. от столицата, на различни места били построени около 270 дворца и никой не знаел къде точно се помещава императорът.

През 210 год. пр. Хр. Циншъ хуанди умира. На 30 км. от съвременния гр. Сиан, в подножието на планината Лушан се намира неговата гробница, която е един от най-внушителните археологически комплекси, намерени на територията на Китай, известна още като „осмото чудо на света“. За нейното изграждане в продължение на 37 години се трудят повече от 700 000 души. В четирите изкопа на изток от гробницата е разположена знаменитата „армия на императора“ от теракотени воители в естествен ръст. Според *Исторически записки* [] на Съма Циен⁸ [] в централната зала на гробницата се пресъздават небето и земята. Вградените перли в тавана са звездите, а камъните по пода чертаят карта на Китай със стотици реки от живак. Теракотените воители са подредени в редици с лице на изток. До момента са открити около 1100 воители и 32 коня, но се смята, че общият брой на фигурите е около 7000.

Огромният брой човешки жертви дадени при многобройните воители, изграждането на Великата китайска стена и на напоителни съоръжения, дворци, пътища, храмове и самата гробница на импе-

ратора, водят до нарастващото недоволство сред населението. След смъртта на император Циншъ хуанди, държавата се оказва нестабилна и постоянно разтърсвана от въстания и бунтове. Първо се надигат най-бедните и онеправдани хора, но императорската армия бързо потушава тяхното въстание. Веднага след това избухва второ, в което обаче се включват всички слоеве на населението – от простолюдието до аристокрацията. Един от най-изявените водачи на въстанието се оказва Лиу Бан [REDACTED] който успява да привлече на своя страна всички противници на династия Цин и през 206 г. пр. Хр. властта бива свалена и за император е провъзгласен Лиу Бан. Започва нов период в историята на древен Китай – династия Хан. (Арабаджиева 2004, 93–106)

Династия Цин и император Циншъ хуанди заемат важно място в историята на Китай, тъй като именно в този период е поставена основата на политическото и икономическо единство на държавата, проведени са редица реформи, изиграли особено важна роля в развитието на древнокитайското общество. Въпреки, че династия Цин управлява по-малко от две десетилетия, тя полага трайните основи за възникването на една обединена империя, а реформите на първия китайски император и здравата дисциплина помагат за величавите успехи на династията. Император Циншъ хуанди остава в историята като първият император на Китай, императорът-обединител. И въпреки че новият император Лиу Бан премахва жестоките закони и облекчава данъчното бреме на населението, той запазва административното деление и повечето икономически мерки, установени по времето на Цин.

Тази статия има за цел систематизиране, обобщаване, популяризиране и проследяване на най-важните и съществени моменти от периода на дин. Цин и по-точно – запознаване с личността на първия китайски император, на когото се дължи съвременния вид на всеизвестната Велика китайска стена – едно от седемте чудеса на света и най-голямата туристическа забележителност на територията на Азия, под егидата на ЮНЕСКО⁹.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Глицер, Хелвиг Шмид.** Древният Китай от началото до XIX в., прев. Ев. Вацева. ИК „ЛИК“, София, 2002.
2. ENCYCLOPEDIA UNIVERSALIS. История на древен Китай. София, Мария Арабаджиева ЕООД, 2004.
3. **Переломов, Л. С.** Империя Цинь – първо централизирано государство в Китае (221 – 202 гг. до н. э.). Издательство восточной литературы, Москва, 1962.
4. **Уолтърс, Дерек.** Китайска митология, прев. Евгений Дончев. София, Абагар Холдинг, 1995.

БЕЛЕЖКИ

¹ По времето на епоха Джунгуо възникват основните философски учения – конфуцианство, даоизъм, моизъм, легизъм и номинализъм, които оказват огромно влияние върху цялото следващо развитие на китайската философия.

² Джунгуо – в превод означава „царство в средата“ – така са наричали царство Цин поради географското му положение.

³ Йероглифът ди [] означава „прародител“, „праотец“. По това време в Китай съществува култ към прародителя, на когото биват принасяни в жертва различни предмети и животни.

⁴ Циншъ Хуанди – букв. „първия император на (династия) Цин“.

⁵ Сюнну – номадски племена, срещу които китайците често се борят, по-късни хуни.

⁶ Даджуан – букв. „голям джуан“, Сяоджуан – „малък джуан“.

⁷ р. Яндзъ, (Чандзян, букв. „Дългата река“) – най-дългата река в Китай.

⁸ Съма Циен (II–I в. пр. Хр.) се смята за първия китайски историк. *Исторически записки* (Шъдзи) съдържа 130 глави от около 500 хил. йероглифа и обхваща период от 2000 години в пет големи раздела: Основни записи, Хронологични таблици, Трактати и описания, Наследствени домове и Животописи.

⁹ За йероглификата и датировките са използвани лекции по „История и култура на Китай“ на проф. д-р Б. Белванова.